

**«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի
ձևավորումը առարկայի դասավանդման
ընթացքում

ԱՌԱՐԿԱ

Դասվար

ՀԵՂԻՆԱԿ

Անուշ Գրիգորյան

ՄԱՐԶ

Կոտայքի մարզ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ Ա. Մռավյանի անվան N 4 հիմնական դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....3

ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԱՌԱՐԿԱՅԻ
ԴԱՄԱՎԱՆԴՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ4

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....14

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....17

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը` Անցյալի փորձը կուտակվում է այն արժեքային համակարգում, որը սովորում են սովորողները ձևավորում է հայրենասիրությունը, իր ժողովրդի պատմությունը, նրա ստեղծագործությունը մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների նկատմամբ հպարտության զգացում: Ինչպես նաև գիտելիքը ձևավորվում են ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում դառնալ սովորողների համոզմունքներն ու կարողությունները:

Մերունդ դաստիարակելու աշխատանքի վրա ազդում են տարբեր հանգամանքներ ըստ` ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով այս և այլ հանգամանքներից շատերը, ժամանակակից մանկավարժության համար սա դառնում է սովորողական ազգայնականության խնդիր, իրենց ժողովրդի պատմության և մշակույթի հիման վրա գիտակցության ձևավորում, առանց անտեսելու մարդկային արժեքները:

Հետազոտությունը կիրառելի է դպրոցում, ուսուցիչների դասղեկների ինչու նաև մանկապարտեզի դաստիարակների կողմից:

Հետազոտության նպատակը`

- Զարգացնել սովորողների արժեհամակարգը,
- Խթանել սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը,
- Կատարելագործել առարկայի դասավանդման ընթացքում սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման ուղիները:

Հետազոտության խնդիրը`

- Սահմանել արժեքը, որպես սովորողների մեջ ձևավորման անհրաժեշտություն,
- Գնահատել առարկայի դասավանդման ընթացքում արժեքի ձևավորման նշանակությունը և կարևորությունը:
- Մշակել սովորողների մեջ արժեքի ձևավորման ռազմավարություն:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը` Երեխաների արժեհամակարգը կարելի է ձևավորել և զարգացնել յուրաքանչյուր առարկայի դասավանդման ժամանակ և

մեթոդների համալիրով: Մեր հետազոտության ընթացքում ընտրել իրականացրել ենք մի շարք մեթոդներ՝ դիտում, հարցում, զրույց և այլն:

ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Արժեք, կարևորություն, օգուտ, նշանակալի բան կամ երևույթ: Արժեքն առաջին հայացքից առարկայի կամ երևույթի հատկանիշն է, բայց դրա նշանակությունն ու օգտակարությունը բնությունից չեն որոշվում: Այն գնահատվում է ոչ միայն օբյեկտի ներքին կառուցվածքով, այլև նրան տրված սուբյեկտիվ գնահատականների հիման վրա կոնկրետ գործողությունների ժամանակ, որոնք մտնում են հանրային դաշտ, քանի որ մարդուն դա հետաքրքրում է կամ պետք է: Արժեհամակարգը առաջատար դեր ունի մարդու օբյեկտիվ և սոցիալական իրականության մեջ, որը նրա գործնական վերաբերմունքն է շրջապատող առարկաների և երևույթների նկատմամբ: Օրինակ, բաժակը, որից ինչ-որ մեկը հետագայում ինչ-որ բան կխմի, ցույց է տալիս իր օգտակարությունը որպես սպառողական արժեք, այսինքն՝ նյութական օգուտ: Լինելով աշխատանքի արդյունք և փոխանակման առարկա՝ բաժակը ներկայացվում է որպես տնտեսական արժեք: Եթե գավաթը մշակութային օբյեկտ է, ապա այն ձեռք է բերում նաև գեղագիտական արժեք ու գեղեցկություն:

Այն օգտագործվում է մի քանի իմաստներով.

- Արժեքը որպես առարկայի կամ երևույթի բնորոշ հատկանիշ, որի օգնությամբ հասկացվում է դրա նշանակությունը: Կան «նյութական արժեքներ» եւ «հոգեւոր արժեքներ»: Հայտնի է նաեւ «մշտական արժեքներ» հասկացությունը:
- Արժեքը փիլիսոփայության մեջ ցույց է տալիս առանձին առարկաների և երևույթների անհատական և սոցիալ-մշակութային նշանակությունը:
- Արժեքը տնտեսագիտության մեջ օգտագործվում է որպես «սպառողական արժեք» հասկացության հոմանիշ, այսինքն՝ սպառողի համար օբյեկտի նշանակությունն ու օգտակարությունը:

- Արժեքային համակարգերը, որոնք համարվում են փիլիսոփայական հայեցակարգ, ներառում են այն արժեքները, որոնք անհատը գնահատում է իր միջավայրում: Այն սերտորեն կապված է մոտիվացիայի հայեցակարգի հետ:

Ժամանակակից մանկավարժության կարևոր պահանջներից մեկը երեխաների մոտ արժեհամակարգի ձևավորումն է: Կրթության նպատակը ոչ միայն մարդուն գիտելիքներով հագեցնելն է, այլև նրա մեջ որոշակի բարոյական որակներ ձևավորելը: Արժեքային կրթությունը անբաժանելի էր: սկզբից կրթության բաղադրիչ. Ինչպես ամբողջ աշխարհում, այնպես էլ այսօր Հայաստանում արժեւորված կրթությունը հասարակության վրա հուզող խնդիրներից է: Մեր երկրում ավանդաբար որդեգրված է արժեքային կրթության հետևյալ մոտեցումը. դպրոցը և ծնողները փորձում են բարոյական ժառանգությունը փոխանցել նոր սերնդին՝ նրանց մեջ սերմանելով բարի արժեքներ և հաստատելով բարոյական և այլ հատկանիշների ճշմարտացիությունը: Արժեքային կրթության նոր արևմտյան մանկավարժության մեջ մշակված մոտեցումը հիմնված է մտածողության հմտությունների ձևավորման սկզբունքի վրա: Դրան համապատասխան՝ սովորողներին պետք է օգնել հասկանալ որոշակի արժեքներ, այսինքն՝ խրախուսել նրանց որոշել, թե ինչպիսի մարդ են ուզում դառնալ, ինչ ավանդություններ արժե պահպանել սեփական կյանքի փորձի և տարբեր հարցերի միջոցով: Անկասկած, այս երկու մոտեցումներն էլ ունեն իրենց թույլ կողմերը: Երեխաները լսում են, թե որքան լավն է ազնվությունը, արդարությունը, տարեցների հանդեպ հոգատարությունը և այլն, բայց կյանքում նրանք տեսնում են արժեքների խախտում իրենց ուսուցիչների, ծնողների կամ այլոց կողմից:

Մյուս կողմից՝ նոր մոտեցումը շատ ազատական է: և վտանգ կա, որ անձնական ազատ ընտրության և ընդունված բարոյական արժեքների ու պարտականությունների միջև նախապատվությունը կտրվի առաջինին: Ուստի երեխաների մոտ համապատասխան արժեքներ ձևավորելու համար շատ կարևոր է ճիշտ միահյուսել այդ մոտեցումները: Արժեքները երեխաներին ներկայացվում են հիմնականում գրական և պատմական հերոսների, ինչպես նաև ուսուցչի վարքագծի օրինակով: Ուստի շատ կարևոր է հատուկ ուշադրություն դարձնել դասագրքերի նյութերին, ինչպես նաև ներկայացված կերպարների վարքագծի վերլուծությանը և դրա միջոցով, սակայն վերլուծությունը նախ և առաջ ենթադրում է երեխաների ակտիվ

մասնակցություն, որ. այն է՝ սովորողները պետք է կարողանան ազատ արտահայտել իրենց կարծիքը, զգացմունքները, տալ որոշակի հարցեր, քննարկել ընկերների հետ, դատողություններ անել կերպարների վարքագծի վերաբերյալ, գնահատել և բացահայտել այս կամ այն բանը:

Օրինակ՝ «Օշականի հյուրասիրություն» տեքստը կարդալուց հետո սովորողները պետք է նկարագրեն հեղինակին, լեհ լրագրողին և իրենց հյուրընկալած հայ բնակիչներին և հարցնեն, թե ինչն է նրանց դուր եկել, ինչը չի հավանել: Ինքնաբերական է, որ ոմանք բացասական գծեր են տեսնում լրագրողի, նրա հայ ուղեկցի, նույնիսկ հայ գեղջկուհու նկարագրության մեջ: Մյուս կարևոր սկզբունքն այն է, որ արժեքը պետք է սովորել ոչ թե լսելով, այլ կիրառելով, ուստի նրանց պետք է հնարավորություն տրվի կիրառել սովորած արժեքը, ձեռք բերել այն սեփական փորձի հիման վրա: Դա անելու համար, իհարկե, պետք է. ընտրեք գործունեության այնպիսի ձևեր, որոնք համապատասխանում են երեխաների տարիքին: Խրախուսելը նույնպես շատ կարևոր է, երեխային խրախուսելով կարող եք ոգեշնչել, մղել նրան որոշակի գործողությունների, ազդել նրա զգացմունքների վրա և դրանով իսկ օգնել նրա մեջ ամրապնդել որոշակի արժեք:

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ. հասկանալի է լայն շրջանակում: Ամենատարածված տեսակետն այն է մարդկային արժեքային համակարգը բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, ճանաչողական, դա մարդու համար անհրաժեշտ մշակութային և էթնիկ արժեքների ամբողջություն է ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների նախապատվությունը նշված երկրներից որևէ մեկին կնշանակի ոչ խնդրին մանկավարժական մոտեցում. Արժեհամակարգը ամբողջական է և համեմատաբար ամբողջական՝ իր բոլոր բաղկացուցիչ սուբյեկտների ներդաշնակ փոխլրացման մեջ:

Ուստի «արժեքային համակարգ» հասկացություն չկա: Հանրակրթության ոլորտում արժեհամակարգի ձևավորման և դրա հարաբերական կայունության համար բոլոր ակադեմիական առարկաները կարևոր և անփոխարինելի են, սակայն արժեքների ձևավորման տեսակետից, կարծես, չափազանց մեծ է ակադեմիական առարկաների դերը հումանիտար գիտություններում: Մասնավորապես, այն անգնահատելի է լեզվի ու գրականության մեջ:

Անցյալի փորձը կուտակված է արժեհամակարգում, որի յուրացումն սովորողների մեջ ձևավորում է հայրենասիրություն, սեփական ժողովրդի պատմություն, նրա ստեղծած մշակութային արժեքներ, գիտական նվաճումներ, հպարտության զգացում:

Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները վերածվում են սովորողների համոզմունքների ու հմտությունների:

Այսօր մատաղ սերնդի կրթման գործի վրա ազդում են տարբեր հանգամանքներ՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն:

Այս և այլ հանգամանքներից շատերի համար ժամանակակից մանկավարժությունը բախվում է սովորողների ազգային ինքնագիտակցության ձևավորման խնդրին սեփական ժողովրդի պատմության և մշակույթի հիման վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործական անհատականություն: Ընդ որում, կրթական տարբեր մակարդակներում սովորողն ունի աշխարհի նկատմամբ իր վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և մոտեցումներ: Աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքը և աշխարհի հետ հարաբերությունները, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքը և սեփական անձի հետ հարաբերությունները իրականացվում են հանրակրթության համակարգի կողմից (կրթական հաստատություններ, հանրային, պետական, խորհրդատվական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ և այլն) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, առցանց լրատվամիջոցներ, մամուլ) օգնությամբ: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ազդում են սովորողի անձի վրա ոչ միայն որպես տեղեկատվության աղբյուրների, այլ նաև որոշակի օրինաչափությունների միջոցով, որոնք դրսևորվում են կերպարների վարքագծով՝ «լրանալով տեղեկատվության աղբյուրներից»: Սովորողները, ըստ իրենց տարիքի, սեռի և անհատական հատկանիշների, հակված են իրենց նույնականացնել այս կամ այլ հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց բարքերը, ապրելակերպը, հագուստը և այլն:

Սովորողական արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ սովորողի վերաբերմունքն աշխարհին, հասարակության հետ հարաբերությունների ձևավորում, հարաբերություններ ինքն իր հետ ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով. Այնուամենայնիվ, սովորողների կողմից տվյալ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, նորմերի և հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության մեջ ընդունված արժեքներին և խրախուսող նորմերին: Ավանդական միջոցների յուրացումը տեղի է ունենում անգիտակցաբար՝ ընդունված վարքի օրինաչափությունների իմիտացիայով: Այս առումով իրավացի է Մ. Մոնտենը. «...Մենք որքան ասես կարող ենք պնդել մերը, սակայն սովորությոն ու համընդհանուր կանոնները մեզ քարշ են տալիս իրենց ետևից» [3, 22]:

Սովորողի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մեկ այլ գործոն տարիքն է, երբ արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախասիրությունները, վարքագիծը և սովորողի բարոյահոգեբանական բնութագրերը դրսևորվում են տարիքային և ժողովրդագրական բնութագրերին համապատասխան: Արտաքին կրթության արժեհամակարգի առանցքը դրսևորվում է սովորողի վարքագծի և շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքը, արտաքին տեսքը, ազատ ժամանակն անցկացնելու եղանակը, ապրելակերպը և այլն: Տարիքային կրթությունը բնութագրվում է մշակույթի որոշակի շերտերի հակումով, առօրյա կյանքին բնորոշ արժեքների որոշակի հիերարխիայով: Սակայն այստեղ ամենակարևորը ուսուցիչների «աշակերտների մեջ» է կյանքի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի ձևավորումն է, յուրաքանչյուր ապրած օրվա համար ուրախության զգացում զգալու կարողություն» [3, 64]:

Սովորողի անձի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մեկ այլ գործոն միջանձնային հարաբերություններն են կամ նրանց համար հեղինակավոր, գուցե հաղորդակցություն մարդկանց հետ (ծնողներ, ուսուցիչներ, մեծահասակներ, ընկերներ և այլն) բնականաբար, այս հեղինակավոր անձինք կարող են լինել նաև սովորողներ, որոշակի հասարակական կազմակերպության անդամներ, որոնք ազդում են նրա վրա, դպրոցի տնօրեն, դպրոցի տնօրեն, ուսուցիչ և այլն: Սովորողը կարող է դրանցից թե՛ դրական, թե՛ բացասական արժեքային մոդելներ ստանալն է:

Մինչդեռ բացասական օրինաչափությունները հակված են ավելի հաճախ ձևավորվել կարող է արագ և անդառնալի բացասական ազդեցություն ունենալ սովորողի վրա ճիշտ դաստիարակության մասին. Հետևաբար, արժեքային կրթության այս ոլորտը պահանջում է խիստ մանկավարժական վերահսկողություն և անհրաժեշտության դեպքում միջամտություն:

Սովորողի արժեքների ձևավորման խնդիրները լուծվում են բնական ճանապարհով ոչ միայն ընտանիքում, այլև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնական գործընթացի միջոցով: Ուսումնական պատրաստում միջամտությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, քանի որ սովորելը սովորողների հիմնական գործունեությունն է, հետևաբար կարևոր դեր է խաղում նրանց անհատականության ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի վրա կրթական ազդեցության հարուստ աղբյուրը հենց գործընթացն է, քանի որ ընտրելով կրթական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքներն ու հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու հարաբերություններ՝ յուրացնելով առարկայական ծրագրերի բովանդակությունը:

Բովանդակության հետ մեկտեղ ուսուցման մեթոդներն ազդում են սովորողների ճանաչողական կարողությունների վրա՝ թույլ տալով նրանց օգտագործել ձեռք բերված գիտելիքները կյանքում իր նպատակին հասնելու համար:

Սովորողների անձի արժեքների ձևավորման առումով հանրակրթության մեջ ուրույն նշանակություն ունեն ուսուցանվող օտար լեզուները, մասնավորապես՝ նկատի ունենք հայոց լեզուն, որով ստեղծված համաշխարհային նշանակության գրական կոթողներն ունեն սերունդ կրթելու և մարդկային հատկանիշներով նրանց դաստիարակելու հսկայական ներուժ: Ահա թե ինչու հանրակրթական դպրոցում լեզվի և գրականության դասավանդումը դուրս է գալիս սուկ օտար լեզու և օտար մշակույթ ուսուցանելու նեղ շրջանակից և վերածվում է սովորողների գեղագիտական, բարոյական, հոգևոր արժեհամակարգը ձևավորելու մի միջոցի, որի դերը չպետք է թերագնահատել: Լեզվի անհամբեղի հարստությունները փռելով սովորողների առջև՝ անուղղակիորեն նրանց դաստիարակում ենք այլոց հոգևոր արժեքները ճանաչելու և գնահատելու բարոյական պատրաստակամությամբ, իսկ ռուս գրականության

մարզարիստները հարստացնում են սովորողների հոգևոր պաշարները և հղկում գեղագիտական ճաշակը, ինչը էական նշանակություն ունի նրանց արժեհամակարգի լիարժեքության և ընդգրկունության առումով: Իբրև լեզվի և գրականության ուսուցչուհի՝ սեփական փորձով կարող ենք հավաստել, որ աշակերտի արժեհամակարգը պետք է ձևավորել ներդաշնակության սկզբունքով, որում իր ուրույն տեղը պետք է ունենա հնարավորինս սերտ հաղորդակցումը օտար մշակույթին և լեզվին՝ որպես մշակույթի մի տարատեսակի:

Արժեքների բուրգի գագաթին գտնվող նվիրական ու մեծագույն արժեքի՝ հայրենասիրության զգացումը դաստիարակելու համար գրականության դասընթացը բազմաթիվ հիանալի հնարավորություններ է ընձեռում: Կարելի է, դիցուք, հիշատակել Լև Տոլստոյի «Պատերազմ և խաղաղություն» էպոպեայի ուսուցումը, որն իրականացվում է այն գերագույն նպատակադրումով, որ նրանով կարելի է ոչ միայն ռուս, այլև ցանկացած այլազգի դպրոցականի հոգում վառել հայրենասիրության կրակը՝ վեպի հերոսների, նրանց գործողությունների, անձնագոհության ու հայրենանվիրության բացահայտումներով: Հայրենասիրությունն այն մեծագույն արժեքն է, որ հարգանք ու պատկառանք է հարուցում, նույնիսկ երբ դրսևորվում է հակառակորդի կամ թշնամու մոտ: Ի դեպ, յուրաքանչյուր ուսուցիչ ունի որոշակի հեղինակ կամ ստեղծագործություն, որը նրան ամենադյուրին կերպով է օգնում իր մանկավարժական խնդիրները լուծելու, տվյալ դեպքում՝ հայրենասիրության բարձրագույն արժեքը սաների հոգիներում սերմանելու համար:

Մեզ համար դա տարիներ ի վեր եղել և մնում է համաշխահարհային գրականության այդ հսկայի՝ Լ. Տոլստոյի վերոնշյալ ստեղծագործությունը:

Ուսուցչի քաղաքացիական դիրքորոշումը, ձգտումը՝ դաստիարակել բարձր արժեքներ կրող քաղաքացիներ, նրա մտահորիզոնը, հասարակական լայնախոհությունը, սերը երեխաների նկատմամբ ուսումնական գործընթացի արժեքային դաստիարակչական ներգործության բարձրացման կարևոր պայմաններից են:

Ընդ որում՝ դաստիարակչական խնդիրների լուծումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ ուսուցիչը համագործակցային փոխհարաբերությունների միջոցով նախատեսում է աշակերտների ոչ միայն մտավոր, այլև բարոյական, գեղագիտական

ու ֆիզիկական դաստիարակության խնդիրների նկատմամբ համակողմանի մոտեցում:

Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների, արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում:

«Եթե դուք ունակ եք որոշելու երեխայի ունակությունն ու նրա ուժը, դուք պետք է գիտենաք, որ ամենամեծ ուրախությունը՝ դժվարությունների հաղթահարման, նպատակին հասնելու, գաղտնիքի բացահայտման ուրախությունը հաղթանակի բերկրանքն է ու ինքնուրույն դառնալու, տիրելու ու տիրապետելու երջանկությունը» [5, 59]:

Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում դասավանդող ուսուցիչ ընտրելով կազմակերպման տարբեր ձևեր (անհատական, խմբակային, էքսկուրսիաներ, դասեր, արտադասարանական գործողություններ և այլն) ավելի արդյունավետ է դարձնում սովորողների արժեհամակարգի կրթական խնդիրների լուծումը. Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ սովորողները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին հասնել հաջողության, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Աշակերտը հասակակիցների խմբում ավելի ազատ արտահայտում է իր մտքերն ու կարծիքները, գործում հանգիստ, ինչը նպաստում է մարզումների արդյունավետ կազմակերպմանը [3 էջ 55]:

Սովորողների ինտելեկտուալ զարգացումը դաստիարակվում է անհատական աշխատանքով ձևավորվում է դժվարությունները հաղթահարելու

պատրաստակամություն, տոկունություն ցուցաբերելու կարողություն, ինքնակազմակերպում և ինքնատիրապետում: «Հատկապես դեռահասների առանձնահատուկ զգացմունքայնությունը, ինքնասիրությունը, որ հաճախ արտահայտում է նրանց ինքնահաստատման և հասուն երևալու ձգտումը, մանկավարժից պահանջում է անհրաժեշտ նրբանկատություն, հարգանք դեռահասի անձի նկատմամբ» [6, 65]:

Ելնելով վերոգրյալից՝ կարող ենք եզրահանգել, որ արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում:

Նախատեսվում է, որ յուրաքանչյուր աշակերտ, ով ավարտում է դպրոցը, պետք է լինի հայրենասեր և պատրաստ ծառայել ի պաշտպանություն հայրենիքի:

Նա կունենա ազգային ինքնագիտակցություն և իր մասնակցության անհրաժեշտությունը ազգային խնդիրների լուծմանը:

Նա պետք է ունենա արդարության, լավատեսության և պատասխանատվության զգացում, գիտակցի ազգային պատմության դերը ներկայի և ապագայի կերտման գործում, գիտակցի իր ժողովրդի նյութական և հոգևոր արժեքների պահպանման անհրաժեշտությունը:

Նա կհասկանա, որ կյանքում իր համար ամենակարևոր արժեքները կլինեն գիտելիքը, աշխատանքային հմտությունները, մասնագիտական հմտությունները և այլն:

Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների ուսումնական, ուսուցողական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դասարանի կառավարման խնդիրների լուծումը չի պահանջում մեկուսացված մոտեցում, իսկ գիտելիքն ու հմտությունները, արժեքային որակները, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների համաժամանակյա ու փոխկապակցված սերտաճումն է:

Յուրաքանչյուր դասաժամին ուսուցիչը լուծում է դասարանի կառավարման որոշակի խնդիրներ՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրության հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Այն ընդգծում է դասարանի կառավարման ընդհանուր խնդիրները, որոնք սովորական են

առանձին սովորողների շրջանում են հայտնվել: Ընտրելով ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևեր (անհատական, խմբակային, էքսկուրսիա, լսարանային, արտադասարանական և այլն) ուսուցիչը բարձրացնում է սովորողների աշխատանքի արդյունավետությունը և տալիս է արժեհամակարգի տիրապետման խնդիրների լուծում: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքում սովորողները սովորում են ուշադրություն դարձնել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին հասնել հաջողության, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն:

Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ձգտում է կատարյալ դաս տալ, բայց դա միշտ չէ, որ հնարավոր է, դա այնքան էլ հեշտ չէ, նույնիսկ փորձառու ուսուցչի համար[6 էջ 23]:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կատարված հետազոտությունների և դիտարկումների արդյունքների ամփոփմամբ կարելի է հստակեցնել մի քանի եզրակացություններ, որոնք արտահայտում են ուսումնասիրության առանցքային դրույթներն ու հիմնական եզրակացությունները:

- Արժեք, կարևորություն, օգուտ, նշանակալի բան կամ երևույթ: Արժեքն առաջին հայացքից առարկայի կամ երևույթի հատկանիշն է, բայց դրա նշանակությունն ու օգտակարությունը բնությունից չեն որոշվում: Այն գնահատվում է ոչ միայն օբյեկտի ներքին կառուցվածքով, այլև նրան տրված սուբյեկտիվ գնահատականների հիման վրա կոնկրետ գործողությունների ժամանակ, որոնք մտնում են հանրային դաշտ, քանի որ մարդուն դա հետաքրքրում է կամ պետք է: Արժեհամակարգը առաջատար դեր ունի մարդու օբյեկտիվ և սոցիալական իրականության մեջ, որը նրա գործնական վերաբերմունքն է շրջապատող առարկաների և երևույթների նկատմամբ: Օրինակ, բաժակը, որից ինչ-որ մեկը հետագայում ինչ-որ բան կխմի, ցույց է տալիս իր օգտակարությունը որպես սպառողական արժեք, այսինքն՝ նյութական օգուտ: Լինելով աշխատանքի արդյունք և փոխանակման առարկա՝ բաժակը ներկայացվում է որպես տնտեսական արժեք: Եթե գավաթը մշակութային օբյեկտ է, ապա այն ձեռք է բերում նաև գեղագիտական արժեք ու գեղեցկություն:
- Ժամանակակից դպրոցի պարտքն է յուրաքանչյուր երեխայի, սանի, մեր ապագա քաղաքացու մեջ ձևավորել համապատասխան արժեքներ, որպեսզի ստանանք արժանի քաղաքացի, որպեսզի ստանանք արժանապատիվ անձնավորություն, որը կլինի պիտանի իր ընտանիքին, իր ազգին, իր երկրին և իր ապագա սերունդին արժեքներ սովորեցնելու գործում: Արժեհամակարգը ձևավորվում է հասարակություն, տարածվում է ընտանիքների և ուսումնական հաստատությունների միջոցով:

- Արժեհամակարգը կարելի է ձևավորել տարբեր առարկաների դասավանդման ընթացքում, այն ձևավորելու համար կարող ենք տարբեր, սակայն յուրաքանչյուր առարկայի համար նմանատիպ մեթոդներով: Միայն թե դպրոցն ավարտող յուրաքանչյուր սովորող պետք է՝
- Գիտակցի սեփական մշակույթի՝ լեզվի, պատմության, արվեստի, ավանդույթների, ազգային այլ արժեքների կարևորությունն ու նշանակությունը և լինի դրանց կրողը:
- Հարգի Հայաստանի պետական խորհրդանիշները, լինի հայրենասեր, կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը:
- Գիտակցի, որ գիտությունը , արդիական տեխնոլոգիաները , կրթությունը մեծագույն արժեքներ են ժամանակակից աշխարհում.
- Գիտակցի, որ իր համար կարևորագույն արժեքներ են գիտելիքները , աշխատանքային հմտությունները, մասնագիտական վարպետությունը.
- Կարևոր բարոյական չափանիշները և քրիստոնեական ու համամարդկային արժեքները, լինի ազնիվ, գթասիրտ, արդարամիտ, օրինապահ, բարեկիրթ.
- Կարևորի գեղագիտական արժեքները , գնահատի գեղեցիկը, բարին և ճշմարիտը.
- Գիտակցի իր տեղն ու դերը ընտանիքում և հասարակության մեջ , լինի նախաձեռնող, դրսևորի արժանավայել պահվածք.
- Գիտակցի ծնողների, տարիքով մեծերի և փոքրերի, ընկերների և համայնքի նկատմամբ հարգանքի դրսևորման կարևորությունը.
- Հարգի մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները, լինի մարդասեր, հանդուրժող, քաղաքակիրթ վերաբերմունք դրսևորի ուրիշ ժողովուրդների ներկայացուցիչների և նրանց մշակույթների հանդեպ.
- Անաչառորեն գնահատի իր ուժերն ու կարողությունները՝ բացառելով սեփական անձի թերագնահատումը կամ գերագնահատումը.

- Դրսևորի աշխատասիրություն , հնարամտություն, նպատակադրվածություն, արժևորի ու գնահատի սեփական և այլոց աշխատանքը.
- Մշտապես հոգ տանի իր առողջության մասին, կարևորի մարմնակրթության դերըհետևողական լինի առողջ ապրելակերպի և անվտանգ կենսագործունեության կանոնների կիրառման գործում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Բաբանսկի Յու. Կ., Պոբեդանոսցև Գ. Ա., Աշակերտների դաստիարակությանը կոմպլեքսային մոտեցում, Երևան, 1987թ., 112 էջ:
2. Մուղրիկ Ա. Վ., Դպրոցականի անձը և նրա դաստիարակությունը կոլեկտիվում, Երևան, 1986թ., 86 էջ:
3. Սուխոմլինսկի Վ. Ա., Միբոս նվիրում եմ երեխաներին, Երևան, 1977թ., 317 էջ:
4. Ա. Ե. Օլշաննիկովա, Հույզեր և դաստիարակություն, Երևան, 1985թ., 84 էջ:
5. Педагогика, под. ред. Ю. К. Бабанского, С. Нойнера и др., М., 1978, 452 с.
6. Я. Корчак, Избранные педагогические произведения, М., 1979, 458 с.